

# EGYENLŐSÉG.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

Budapest, IV. Károly-körut 22.

hová minden küldemény intézendő.

TÁRSADALMI HETILAP

SZERKESZTI

BOGDÁNYI MÓR



Előfizetési feltételek:

Egész évre házhoz küldve . . . 8 ft.

Félévre . . . . . 4 "

Negyedévre . . . . . 2 "

Egyes szám ára 16 kr.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

## A zsidó hitfőnök.

Megelegedéssel konstatáljuk, hogy követeléseink, melyeket legelső sorban az »Egyenlőség« hangoztatott, melyeknek oly szép kifejezést adtak »Exiguus«, cikkei, eljutottak odáig, a hol az illetékesség miatt jutniok kell. A kormány betérjeszté a főrendiház reformjáról szóló törvényjavaslatot, a mely helyet ad a zsidóságnak is, a zsidó egyház képviselőjének is Magyarország törvényhozásának felső házában. Sok indokból volt már erre szükség, és midőn elismeréssel adózunk e tényeért a kormánynak, időszerű lesz, ha ez indokokat is elősoroljuk.

Első sorban önmagának tett a kormány jó szolgálatot, mert letörte ezzel egyszerre a kifogást, a mit oly nagyon szerettek a kormány ellen felhozni, és a mivel az antiszemita oly szívesen korteskédtek, hogy t. i. maga a kormány elnézi, türi, sőt titokban pártolja az antiszemitizmust. Ez intézkedés a legcsattanósabb czáfolat ily állításokra, a legjobb válasz a fogásra, mert a jogfosztás helyett, a mire különben sem lesz soha hajlandó józan politikus, ez intézkedés jogot ad, mely első, de talán majd kényszerítő lépés is lesz arra, hogy a zsidó vallás végre valahára teljesen emancipálva legyen.

Az a különösség, hogy a javaslat »hitfőnököt« és nem főrabbit emleget, és az, hogy a felsőházban való résztvehetés annyi körülményességgel függ össze, nagyon feltűnő és több megjegyzésre, sőt némi lágy elégedetlenségre adhatna alkalmat. Tulajdonképen zsidó hitfőnök, oly értelemben, mint a többi vallásfelekezetenél, nincs, a szó természetes értelmében pedig minden lelkész az. Mig más hitfelekezetenél már az állás megnevezése megnevezte a jogositottat is, addig itt szükséges a miniszteri előterjesztés, a királyi kinevezés szankciója; de e körülményesség a dolog természetében rejlik, az másképp nem lehet, és tévedne az, a ki ebben talán valami célzatosságot keres, mert egyházfőnökünk, ki úgy mint a többi vallásfelekezetek viszonyai közt a többi lelkészek felett supremacziát, jogfenhatóságot gyakorolna, nálunk csakugyan nincs.

De épen azért, mert ebben célzatosságot, lehangolót találni nem engedhetünk, üdvözöljük e javaslatot, mint első és nem sokára kényszerítő lépést arra, hogy végre a kormány adja meg a zsidó vallásfelekezetenek is az egyházi egyenjogúsítást, s az ezzel járó egyházi autonómiát. Követeltük ezt mindig, követeltük nyomos okokkal, kifejtve a dolog természetét, ráutalva arra, hogy mig autonomiánk nincsen, addig nem vagyunk,

vallásunk nincs emancipálva, és ime az első lépés, ami jogterjesztéssel jár, már igazolja, hogy teljesen igazunk volt követelésünkben. Mert most kitűnik, hogy mig más vallásfelekezet képviselői között már a hivatás kvalifikálja a főrendi tagságra jogosultakat, addig nincs meg nálunk még csak a szervezet sem, mely e kvalifikációt megadhatná, nincs a nyájnak pásztora, mely a különálló csoportokat egy irányban vezetné. E szervezetnek hiánya a legkiáltóbb igazolása annak, hogy a zsidó vallás követői még mindig kivételes állapotban vannak. Pedig ezt a kivételes állapotot megszüntetni csak a kormány van hivatva, csak a kormány van erre kötelezve.

Kötelezve mondjuk, és e kötelezettség kiterjed nemcsak a zsidók iránt való tekintetre, de a kormány tekintélyét illető szükségességre is. Mert a meddig ez az állapot tart, elleneinek a kivételes helyzetet vetik szemünkre, és ha valami, úgy e kivételes helyzet az, mely tápot ad az antiszemitizmusnak, mely az ő üdvölcen óhajtásainak mintegy jogosult színezetet ad; hisz ők is csak a kivételességet és ennek terjesztését sürgetik, és a kormány kénytelen mindaddig eltűrni azt a magyarázatot, mely talán intenczióival homlokegyenesen ellenkezik, hogy t. i. tétlen e kivételességgel szemben és hogy azért tétlen, mert szükségesnek tartja e kivételes állapotot.

Érezni fogja ezt a kormány, sőt annak érzettől nem fog megszabadulni tudni akkor, midőn majd a javaslat törvénynyé válik és a törvény effektuálása lesz napirenden. Akkor a helyzete fogja megértetni a kormánynyal azt, hogy a zsidó egyházi ügyek még fontos intézkedésekre várnak, és hogy e fontos intézkedéseket, habár azok összege az önkormányzat gyűjtő neve alá foglaltatik is, senki hivatva, senki kötelezve nem lehet megtenni, mint egyedül a kormány.

Ezért üdvözöljük e javaslatot szívből, ezért nem engedjük félremagyarázni a sok különösség színével bíró zsidó főrendi tagságot, ezért vagyunk megelegedve egyelőre azzal, hogy a felekezet képviselőjére elegendőnek tart még ez idő szerint a kormány egyetlen egy emhert is. Ennek az egyetlen egy férfinak a kinevezése, megtalálása meg fogja mutatni a szükségét, a szükségek irányát és teljes a meggyőzőpésünk, hogy ekkor már kormányunk is égetőnek fogja azt találni s nem sokára újra alkalma lesz az »Egyenlőség«-nek konstatálni, hogy a miért küzdött, azok közül egy: az »a u t o n o m i a«, létesült.

## Különféle kulturharczok.

Ezzel a kifejezéssel: kulturharcz ép úgy vagyunk, mint az antiszemitizmussal. Az utóbbi nemcsak nem tudományos fogalom, hanem egyszerű hazugság. Belső értelmé nem egyéb a zsidógyűlölet egy újabb formájánál, mely a zsidókat idegen fajként tünteti elő, daczára, hogy ők ép annyi idő óta vannak Európában, mint a többi népek, és hogy az egyes államok és nemzetek jegeczesedési proczesszusában részt vettek, sőt hogy a nemzetek örömeiben, bánatában, harczaiban, győzelmeiben és vereségeiben ép úgy osztozkodtak, mint az államok többi lakosai.

Kulturharcz és antiszemitizmus teljesen hasonlítanak egymáshoz. Mind a kettő harczt jelent, melyet közepkori hatalmak és pártok vivnak a kultúra, a haladás és a civilizáció uralma ellen. Sem az antiszemitizmus, sem a kulturharczok képviselői nem állíthatják, hogy tanaik és céljaik a kultúra követelményeinek megfelelnek. Kulturharcz alatt az orthodox egyházak és vallásoknak harczt értik a modern élet és tudomány fejlődése ellen, mely részint önmagában, részint az államhatalom által készítették elő. Innen van, hogy a kulturharczt gyakran olyan jelenségnek tekintik, melyet a legújabb kor hozott felszínre, holott ez tényleg az állami és társadalmi élet egy nagyon régi jelensége, melynek nemcsak jelene, de hosszú múltja is van.

Ez a harc minden egyházban és minden vallásban előfordult; csak hogy sehol oly élénken nem folytatták, mint a katolikus egyházban. A múlt században ez egyházban nagy meghasonlás történt. A haladó kultúra és filozofia úgy az életben, mint a tudományban egyházellenes, hogy ne mondjuk, vallásellenes áramlatot teremtett, mely a nem kivált körökbe is kezdett átszivárogni, mert a nép, habár érintetlenül hagyta is a kultúrszellem fualmát, mégis tért engedett a jelzett áramlatnak, mert a papság előjogai és nyomása alól, melyek sok tekintetben súlyosak voltak, menekülni igyekezett.

A legnevezetesebb a dologban pedig az, hogy e kulturális mozgalom folytán magában a katolikus papságban is terjedni kezdett bizonyos haladási szellem, mely nemcsak az alsó papság, hanem a prelátusokra, sőt magára

a római kuriára is áthatott. Ez a szellem volt főleg az oka a jezsuita rend megszüntetésének. De ez a fokonykenti, lassu fejlődés a francia forradalom által csakhamar megszakított. Az eddigi belső meghasonlásból nyílt összeütközés támadt: a hierarchikus hatalom elleni küzdelem és üldözés oly erős volt, hogy ez a hatalom ekszisztenciája alapjait veszélyeztetve látván, a védelem eszközeihez sietett nyulni ép oly vehemenciával, mint a támadás volt. Napoleon bukása és a reakció újabb felülkerekedése után, a katolikus hierarchia uralma csakhamar ismét helyreállított. Tudta, hogy a modern világ szellemi követelményeivel békét kötni nem képes, és hogy minden koncesszió e hierarchia részéről az elleniél pozícióját csak megerősíti, ép azért utasított el minden kiegyezési kísérletet, és követte a vagy-vagy elvét, mely gyakran egész a végletekig megy. Ez az elv képezi az ultramontanizmus vezéreszméjét 1816 óta, még pedig váltakozó szerencsével. Az egyházi állam helyreállítása után következett a jezsuita rend helyreállítása és az ugynevezett katolikus liberalizmus, mely 1830-ban a liberális eszméknek a katolicizmussal való kiengesztelését célozta, és a mely mozgalom, melynek élén oly férfiak, mint: Laménais, Lacordaire, Montalambert, Falloux stb. állottak, el lett nyomva. A római kuria elszántsága az egész kath. hierarchiát megszállta, mely elszántság legfőbb kifejezést nyert a sullusban és a vaticani concilium csalhatatlansági dogmájában. A hierarchia hatalma saját kebelén belül minden akadályt le tudott győzni, s így néhány püspökének oppozícióját is, mely e dogma ellen kifejlődött. Az ó-katolicizmusnak csak nagyon korlátozott tere maradt fenn, melyet kitágítani nem képes. Az ultramontán egyház, mely elszoritotta, most hatalma tetőpontján áll ismét, és oly erőt fejthet ki, mely minden támadást visszaverni képes.

Ez a körülmény okozta, hogy Franciaországban, Belgiumban és Olaszországban a kath. nép közti meghasonlás nagyobb mérvet öltött. Franciaországban a klerikális és antiklerikális pártok ellenségesen állanak egymással szemben, és az utóbbi a republikánus intézmények fölött uralkodik. Belgiumban pedig ez a meghasonlás két egyenlő részre osztotta a lakosságot, úgy, hogy a kormányhatalom a csak pillanatnyi többség szerint az egyik

## TÁRCZA.

### Schmidt Julián az antiszemitizmusról.

A »Rundschau« című német ujság egyik számában tanulmány jelent meg Auerbach Bertholdról Schmidt Julián kitűnő tollából, mely tanulmány a nemrég Schmidt által kiadott »Levelek barátjához, Auerbach Jakabhoz« című gyűjteményen alapszik. Aki most Auerbach Berthold életéről szól, az ki nem kerülheti az u. n. »zsidókérdés« tárgyalását, mert ez Auerbach életének végén oly szomorú szerepet játszott. Schmidt Julián tehát azt a kérdést is felkarolja. Egy olyan irodalomtörténész, egy essayista és kritikus, mint Schmidt Julián, sokkal jelentősebb helyet foglal el, mint a német írók egész osztályának képviselője, a dolgok megítélésében, semhogy nyilatkozatait hallgatással mellőznék. Ehhez járul, hogy eme literatura tudvalevőleg előbb nem barátságosan nyilatkozott a zsidók felől, és eme nyilatkozatánál fogva éles polemikába keveredett. Az idők megváltoztak, s a legközelebbi évek eseményei arra készítetik a komolyabb tudóst, hogy újra gondolja át az egész tárgyat és ítéletét óvatosabban mondja ki, mert következményeit világosabban látja. Így áll a dolog Schmidt Juliánnál is. Elismerjük ama törekvésért, hogy bennünket helyesen ítéljen meg, jóllehet nem nagyon tartózkodik a felületesen odavetett phrasisoktól. Miután Auerbach kételyeiről beszélt vallásos nézeteiben, így folytatja: »Talán épen a kételyeknek titkos érzete volt az, ami az ugynevezett zsidókérdést életének sötét pontjává tette. Ezt a kérdést érintenünk kell,

mert miközben a pártok egymást tulkiáltották, végre egyik sem tudta, hogy miről van szó. De érintenünk kell a zsidókérdést, mert ama kísérlet, hogy az előítéleteket phisikailag bonczoljuk, a legjobb eszköz azt a nép kezéből kiragadni. A kísérlet eltűnik, ha merészen neki megyünk, egy előítélet visszavitetik eredetére, ha taglalom, tovább burjánzik, ha eltitkolom.

A vallásos indok eme kérdésből egészen kizárandó, csak mesterségesen hozzák előtérbe, hogy másnemű antipathiát beárnyékoljon. A középkorban rendszeren kitört egy zsidólázadás, valahányszor mesterségesen fanatizmusra izgatták a népet, a zsidókat úgy ütötték agyon, mint a keresztényeket, mert már úgy volt szokásban, s mert nagyonukra vágytak. A ki ma még vallásos indokokból izgat a zsidók ellen, az meggyőződésem szerint a büntető-törvény sorompói elé idézendő. Vajjon nem tartozik-e az is a büntetőbiróság elé, ki más módon izgat a zsidók ellen? Különben az antiszemiták a vallás nevében is izgatnak, de nem izgatnak-e a zsidók is, mint a kereszténység ellenlábásai a keresztények prozelitái ellen?« Schmidt azután így folytatja:

»Továbbá a modern állam követelményeihez tartozik, hogy annak minden polgára ugyanazon állampolgári jogokkal birjon.

Ezen nézetből kiindulva, nem pedig bizonyos sympathiától vezéreltetve, a liberalizmus lépésről-lépésre vívta ki a zsidók emancipációját, és azt nem szabad bolygatni, mert az állampolgárok egy részének jognélkülisége általános betegsége az álladalomnak. A keresztelt zsidótól jogokat megvonni, annyira nem ment a bátorság, és a zsidók jogait, kik őseik vallása mellett megmaradtak, épp oly kevésbé szabad megnyirbálni, mert a zsidó vallás nem tartalmaz semmi olyast, ami jogfo-

pártból a másikra megy át. Olaszországban a klerikalizmusnak nem sikerült a pápa világi hatalmát fenntartani, vagy ismét helyreállítani; mert az olasz nép idegenkedik az ultramontanizmus befolyásától. A vatikánban szentesített syllabus ilyen körülmények közt természetesen nem érvényesített. Az ultramontanizmusnak a syllabusban összefoglalt tendenciái éles ellentétet képeznek a modern állam törvényeivel és egyenesen ignorálják az újabb társadalom alaptételeit és az újkor szellemi és tudományos fejlődését. Az ultramontanizmus tehát tényleg meghasonlott a jelenkor viszonyaival és harczban áll a haladó kultúra eszméivel.

S ebből származik az ugynevezett »kulturharcz«. Az egyház igényt támaszt olyan javakra, melyek az állam sajátját képezik, és kell hogy képezzék, úgy, mint például: az iskola, a házasság és a »holt kézen« levő birtokok. Az állam hivatásánál és rendeltetésénél fogva törvényhozásilag magának reklamálta ezeket a javakat, melyeket az egyház semmi áron a saját kezéből kiadni nem akar, vagy ismét visszanyerni óhajt. Hiszen legujabban láthattuk Franciaországban, a hol midőn az állam az új házassági törvényt alkotta, a római pápa nyomban óvást emelt ellene; Belgiumban ellenben, a hol az új iskolatörvény az ultramontanizmus alkotása, a nép zajong ellene. Ha ilyen körülmények közt az állam az egyház elleni harczában olyan eszközöket ragad meg, melyek a vallásszabadságot korlátozzák, akkor meg a nép katolikus része az egyházat támogatja, mely az államhatalom ellen küzd.

Igy lobog a harczok tüze, majd itt, majd amott, és az államok belbékéje fel van dűlve. Az egyes tényezők ereje a meddő összeütközésekben kimerül és nem tudni, mikor szűnik meg már egyszer ez a kölcsönös háboruskodás.

Majdnem hasonló jelenségek voltak a protestáns egyházban is észlelhetők. Az összeütközések nem voltak olyan hevesek, mert az egyházban a hierarchikus szervezet nem volt oly hatalmas és az államhatalom közvetlen befolyásának tágabb tért engedett. A protestantizmus természetében rejlik, hogy az orthodoxia és a felvilágosodottság közti szakadás nemcsak a laikusok, hanem a papság közt is végbe megy, úgy, hogy a protestáns egyhá-

galmainkkal ellenkeznek. Veszélyt a zsidó kultus fennállása a kereszténység nézve nem rejt magában, inkább veszélyeztetné a kereszténységet a meggyőződés nélküli átpartolás a zsidó vallásból! De épen a zsidógyűlölet apostolai az áttérést nem fogják megakadályozni akarni.»

A polgári házasság nyújt alkalmat a zsidónak egyesülni ama nemzetekkel, melyek állami hatalommal bírnak.

Ezer szemrehányás közül, melylyel a zsidót illetik, az egyes azt mondhatja, ezek nem érintenek! De egy hibát meg nem tagadhatnak, t. i., hogy 3000 éve zsidó faj és zsidó vallás egy fogalmat képez. Valóságos phönomén, melyhez hasonló nincs az egész világtörténelemben. Oriási genetikus életerőről tanuskodik. De épen ez a szívós életerő idézte elő más népek gyűlöletét. A zsidók fajukat tisztán conserválták, és ép azért ábrázatukat, vonásaikat, kiejtésöket megtartották, melyek feltűnnek és gyűlöletet keltenek. Ez a gyűlölet mindinkább ritkulni fog, mennél határozottabban csatlakozik a zsidók egy része az európai kulturához, csak fennmarad a nép alsó rétegeiben.

Épen az sok művelt zsidónak balsorsa, kikre Auerbach például szolgál: hogy a fajuk alsó rétegét illető ítéleteket magukra vonatkoztatják. Az egyedüli szemrehányás, melyet a szerző felhoz, hogy a zsidónál fej és valás egybeesik. Ez azonban nem helyes. Mindenkor szabad volt a zsidóságba belépni, és ez a belépés oly gyakori, hogy Renán nem ok nélkül hiszi, hogy a jelenkor zsidói nem szemita eredetűek. Schmidt szemére hányja a zsidóknak, hogy szét-

zakban gyakran a legkülönbébb iránylatok felülkerekedését észlelhetjük, a szerint, a milyen irányt az illető államkormány követ. Így láttuk, hogy például Nagy Frigyes alatt a raczionalizmus emelkedett tulsulyra. Ez az áramlat fenntartotta magát még századunk első évtizedeiben is és csak a negyvenes években tűnt le csillaga.

Helyébe vonult a komolyabb tudományos kutatás, mely a Schleiermacher-féle miszticizmus alól való kibontakozása után a pietizmus és az orthodoxia ellen harczolni kezdett. Aki az utóbbi években az ezen téren fejlődő eseményeket figyelemmel kísérte, tudni fogja, hogy e harcz változó szerencsével lett folytatva, a szerint, a mint vagy liberális, vagy reakciónárius áramlat uralkodott. A kibékítési kísérletek itt sem vezettek eredményre. A protestáns papság manap is többnyire orthodox, a laikusok pedig majdnem kivétel nélkül liberálisak.

Hát a zsidóknál mit tapasztalunk e téren? Tény, hogy a zsidóság kebelében is voltak, sőt vannak még most is olyan harczok, azzal a különbséggel azonban, hogy itt a fejlődés saját kebelén belül megy végbe a külvilág eseményeire való minden befolyás nélkül. Az oka ennek abban keresendő, hogy a zsidóság szervezve nincsen, nincs központja, nincs hierarchiája, nem áll az államhatalom gyámsága alatt. Minden konstituált község autonómiával bír, mely cselekedhetik, határozhat, szóval tehet mindent, anélkül, hogy egyházi akadályokba ütközne. Az egyes hitközségek rabbinusai községeikhez függő viszonyban vannak és nem mozdulhatnak ezek akarata és beleegyezése nélkül. Más felekezeteknél olyan a község, a milyen a pap; a zsidóknál megfordítva: olyan a pap, a milyen a község. Ha a község orthodox, akkor papja is az és megfordítva. A megváltozott viszonyok, a kulturális haladás, az emancipáció oly állapotokat teremtetek, melyek a zsidóságra az orthodoxiát erősen megingató teendőket ruháztak. Ekkor támadt a zsidóságban az a két párt, mely neolog és orthodox czímen még most is folytat háborút egymással, a mely háboru azonban ugyszólván mind a két pártra nézve hasznos, mert anélkül, hogy kibékültek volna, egyik a másiktól tanul: az orthodoxia megtanulta a kor igényeihez való alkalmazkodást és nem ragaszkodik többé bizonyos tulhaladott álláspontokhoz, és a neologoknak a történeti

szóratásuk után is más nemzetségekkel nem elegyedtek. De ezuttal elfelejti, hogy a keresztények és a zsidóság közti házasságot a konciliumok és a bizanci s római törvényhozás tiltotta meg. Másrészt a zsidók tökéletes egybeolvadása a tiszta monothéismus elfajulását vonná maga után, melynek tiszta konzerválása a zsidóság feladata volt és az még most is

Vannak keresztények, kik a zsidóság létezését hiábavalónak vélik, de viszont vannak keresztény kulturhisztorikusok, kik épen az előbbi nézettel ellenkezőt vallanak, s hogy ezek pártján állnak a zsidók is, azt ugyan senki se fogja a zsidóknak rossz néven venni. S ha szemrehányást tesz Schmidt a művelt zsidóknak azért, mert magukra vonatkoztatják az alsóbb rétegekre mondott rossz ítéletet, feleletül csak az antiszemiták heczziratait adnók kezébe, honnan kiviláglanék, hogy az antiszemita nem ismer különbséget művelt és műveletlen zsidó közt, hogy mindarra kiterjesztik gyűlöletüket, ami zsidójellelleggel bír, és gonoszság volna a »művelt zsidók« részéről, ha cserben hagynák szegény hitsorsosait. Ellenkezőleg: az antiszemiták táborában ép a művelt zsidó ellen csapnak zajt. Ki különben a zsidó tanulók statisztikáját csak futólag érinti, látja, hogy igen nagy számban küldi gyermekeit az iskolába az alacsony állásu zsidó is. Schmidt azután így folytatja.

A zsidók elleni gyűlöletet szította ama körülmény, hogy ők kizárólag kereskedelemmel és pénzüzletekkel foglalkoznak. Földmivelő és harczias nép közt az ily üzletek nem állanak tiszteletben. Koronkint jól esik pénzt kölcsönözni, de visszaadni a pénzt, még pedig kamatokkal, ez mindenkép gyűlöletes. Voltak ugyan a zsidók közt is so-

alapon való haladásuk lehetőségéről győződtek meg. Ha ez a processzus minden erőszakos belemarkolás nélkül, magára hagyatva, akadálytalanul tovább foly, a két párt előbb-utóbb okvetlenül találkozni fog azon az uton, melyet a kulturális haladás az emberiség elé szab. A zsidóság kebelében tehát igazi »kulturharczról« szó sem lehet, mert a pártok itt nem hatalmi kérdések körül csoportosulnak. A zsidó papság sem nem nyer, sem nem veszít, akár a neolog, akár az orthodox irány felé haladunk. A mi más felekezeteknél »kulturharcz«, az nálunk egyszerű házi perpatvar, mely minden nagyobb rázkódtatások nélkül végződik a dolog természetes rendje és módja szerint.

Dr. S. S.

## A t. Házból.

Kezd tisztulni a láthatár. Az antiszemita a válaszfelirati vitában kiadták a mérgüket és most tehetetlenségük abban a stádumban van, a minő a kigyóé, melynek méregfogát kiütötték. A marás vágya él benne, nyelve fenyegetőleg izeg, szeme vad tüzben forog, — de harapni többé nem tud. Az a beszéd, melyet Komlóssy és Zimándy a képviselőházban tartott, az antiszemita többet ártott, mint a miniszterelnök urnak összes eddigi enunziációi és fenyegetései. Zimándy kiábrándította a közönséget, melynek egy része hitt az antiszemita öblös frázisainak.

Most lehullott a lepel, mely a végtelen szellemi és erkölcsi ürességet elfedé, most egész undorító meztelenségben lehetett látni az antiszemita ürügye alatt fellépő destrukció elemeinek igazi képét. Csúnya volt biz az, ijesztően csúnya!

Zimándy beszédéről azt mondják, hogy olyan silányat, olyan gyalázatost a magyar parlamentben még nem hallottak. A benyomás, melyet e beszéd a Háza gyakorolt, valóban leirhatatlan. Vanak, kik az antiszemitákat mindenre képeseknek tartják, de azt még sem merte feltenni senki sem, hogy valaki ilyen beszédet az Országházban elmondani merészeljen. Mindenkinek volt egy szava, mely az e

dók közt is sokan a középkorban, kik a tudománynak szentelték életüket, de ezek kivételek maradtak, és a közvéleményben zsidóság és kamatkölcsön egy fogalmat képeztek. Ez az előítélet átszállt a jelenkorra is, mikor a zsidók a legbuzgóbban mivelték a tudomány minden ágát, csak hogy most az alak megváltozott. Most azt mondják, hogy még eme törekvésnek végső motivuma is a kereskedői szellem. Ez az előítélet fényes példák által megczáfolatik. Minden téren zsidó férfiak is működtek szeretettel és odaadással a tudomány szent ügyéért. De eme férfiak mellett áll a kereskedők nagy csoportja, a kik kétféleképpen ötlenek az ember szemébe: először a kiskereskedő, ki a keletről bevándorol és tola koda sa által terhes lesz, és a báró bankár, ki törekszik »a polgári elemet lehetőleg távol tartani«. S ha ilyes dolgokról majd keserűséggel, majd iróniával beszélnek, akkor ez mindjárt megsérti a művelt zsidót, kit eme szemrehányás legkevésbé illet. Eme ideges érzékenységet le kell győzni. Schmidt Julián azután Auerbachra tér vissza, és Rahel egy mondasát, mint a zsidók érzékenységének bizonyítékát említi. Nem tagadjuk, hogy tényleg feltalálható eme érzékenység Auerbachnál. De a legközelebbi évek eléggé hozzájárultak a zsidók érzékenységének tompítására, olyannyira, hogy a zsidók örülnek, ha békében élnek, s ha nem üldözik őket. Ha azonban ama általános forrásból származtatja Auerbach érzékenységét, akkor csalódik.

Érzékenységének kezdete Billrot ama nyilatkozata volt, hogy a zsidók nem tudnak helyesen németül írni, az mélyen megsérté Auerbach költői önérzetét, főleg mivel Billrottal baráti összeköttetésben állott. Ezen a helyen Schmidt azt mondja: »Mi németek egy pillanatban többször gyűlölttünk, mint a zsidók, francziák, cse-

beszéd fölötti mégbotránkozásnak kifejezést adott, csak az antiszemita helyeselték; sőt egyik közülök azt mondá: »Ha mindnyájunkban annyi hév, annyi szónoki erő volna, akkor sokkal többet érhetnénk el ez ülészak alatt.«

Péchy Tamásra, a Ház elnökére szintén nagy reményekkel tekint az antiszemita párt. Nem tudjuk, akarva vagy nem akarva tesz-e szolgálatot »jó Péchy Tamás« ur az antiszemita káknak, de tény az, hogy rendkívül nagy szolgálatokat tesz nekik, annyira, hogy a szabadelvű párt tagjai közül számosan komolyan felveték már a kérdést: vajjon czélszerű-e a jelen parlamenti viszonyok közt egy férfit megtűrni a Ház elnöki székén, aki nyíltan és leplezetlenül hajhászsa az antiszemita barátságát és megalégedését?

Nem tudni, egyszerű naivság-e az, midőn például F e n y v e s s y Ferencz képviselőt beszéd közben azért dorgálja meg, mert a szónok azt merészelte szemére vetni az antiszemita káknak, hogy »gyűlöletet hintenek a nép közé, melyet inkább szeretetre kellene tanítani«, avagy az antiszemita kákkal való rokonszenvezés egyik gyönyörűséges nyilatkozványa? Mindenesetre nagyon jellemző, hogy ugyanaz a »jó Péchy Tamás«, a ki ha az antiszemita káknak beszélnek, csak akkor ragadja meg az elnöki harangot, mikor olyan kifejezések ütnek meg fülét, mint: a zsidó uzsora a népeket kutyaliter kiszípolózó internáczióális bankárkonzorczió nadályainak miniszteri saktervédője Tisza Kálmán stb., és még ekkor is, mily kiméletes, mily óvatos a »jó Péchy Tamás« ur! Ilyenkor mintegy mentegetve a saját »vakmerőségét«, rendesen azzal kezdi, hogy engedelmet kér a szónoktól, de »kénytelen« figyelmeztetni, hogy ilyen kifejezések talán nem egészen parlamentarissak. Mikor az antiszemita Komlóssy beszédében az anglikánusokat ravaszoknak nevezte, »jó Péchy Tamás« felháborodva kijelenté, hogy ő nem türheti, hogy valaki a parlamentben egy állam vallásfelekezetét megsértse, melylyel mi (Magyarország) jó viszonyban vagyunk, de nem tür-

hek, magyarok. Mindnyájan versenyeznek szitkozódásaikban ellenünk. Mi hallgatunk és ép oly jól állunk, mint előbb,«

Ez oly egyoldalú hasonlat, melyet Schmidttől nem vártunk volna. Hogy a németek türik-e, arra felel a német sajtó. Egy politikai hatalmának teljében álló német állam 54 millió lakossággal, összesonlitható-e a szétszórt, üldözött zsidó népecskével? Vajjon a zsidók ellen csak a szitok divatos? Hiszen Schmidt ur tudja, hogy a zsidók ki is raboltattak, kinezottattak, sőt meggyilkoltattak is. Vajjon »érzéketlen« maradna a német nemzet, ha ez történnék a német keresztényekkel is? Schmidt ezzel végzi tanulmányát: »Mi igazságosak akarunk lenni a zsidók irányában, mi leakarjuk győzni az előítéleteket, de viszont magunk részére is méltányosságot kérünk. A zsidó ne essék mindjárt kétségbe, ha fájának hibáira utalnak, hanem együttesen törekedjék az egyesülést megkönyíteni, a mely ne kiméletesen, hanem kölcsönös megbecsülésen alapuljon. Ez az a czél, mely után a költő, bár helytelen uton, törekedett.«

Mi részünkről szivesen feladunk minden érzékenységet, ha az előítélet megszűnne. Senki sem békeszeretőbb, mint a zsidó. Ez számtalan tényből kiviláglik. Ha holnap megszűnik az antiszemita káknak, holnapután a zsidók elfeledik a rajtuk ejtett sérelmeket. Ki különben azt veti a zsidó szemére, hogy hitrokonainak üldözését és gyaláztatását mélyen érzi, annak nincs fogalma az emberi kebel legegyszerűbb érzelmeiről.

Aliquis.

heti e sértést azért sem, »mert lehetnek hazánkban is anglikánus vallásu polgárok«. Ime! Mit szólunk ehhez? Az anglikánusokat még »r a v a s z o k n a k« sem engedi czimezni »jó Péchy Tamás«, de mikor Istóczy, Zimándy, Simonyi a zsidókat csalóknak, nádályoknak, rablóknak stb. mondja, akkor ugyanez a »jó Péchy Tamás« csöndesen elmereng elnöki székén, mert hiszen c s a k zsidókról van szó és az antiszemita még megaprehendálhatnák, ha már a zsidók szidalmazásáért is rendutasitaná őket.

\*

Oly nagy az ür, mely álláspontunkat az antiszemitákétól elválasztja, hogy szinte visszásnak tetszhetik, ha kijelentjük, hogy részünkről Nendtvich Károly, az öreg gyerek, a gyerekes öreg minapi beszédének egyik élénk derűtséget keltett passzusához hozzájárulunk és azt aláírjuk. Pedig hát abban a beszédben ez volt a legkomolyabb, — fájdalom, — nagyon is komoly rész. Nendtvich azt állította, hogy Magyarországon legelső antiszemita T r e f o r t. Senki sem tudta, hogy Nendtvich ezzel mit akart mondani, s azért egyszerűen kinevették. Pedig van a pensionált antiszemita tanár eme elvéhéd, szentenciájában valami, ami némileg megfelel a tényeknek. Mert habár e vád magára a miniszter ur személyére talán nem alkalmazható, mégis tény az, hogy a vezetése alatt álló miniszteriumban az antiszemitizmus már régen felütötte sárkányfejét. A ki betekintést nyert a közoktatási miniszteriumnak a zsidó tanárjelöltekkel szemben követett magatartása titkos indokaiba, aki tudja, hogy évek óta mily hallatlan cinizmussal hirdetik ott fenn a budai épületben, hogy tanárrá zsidót nem neveznek ki, a k i t a p a s z t a l t a, mily áron — a hitehagyás árán — juthattak csak a legképzettebb zsidó fiatal emberek egy-egy nyomoruságos tanári álláshoz, az fogja tudni levonni a konzekvenciákat a tényekből, és megengedi nekünk, hogy Nendtvich fent említett állítását legalább is nem minden alap nélkülinek mondjuk. Trefort miniszter urnak nagy érdemeit a közoktatás terén készséggel elismerjük, de az nem tartóztat vissza bennünket annak kijelentésétől, hogy évek előtt, midőn az antiszemitizmusnak csakugyan még nem volt jele, az ő miniszteriumában már megkezdték a zsidók iránt kivételes álláspontra helyezkedni. Lehet, hogy ezt a szellemet nem Trefort ur hozta be a miniszteriumba, és ezt pozsonyi beszéde után valószínűnek is tartjuk, de mindenesetre sajnos erélytelenségre mutat az, ha a miniszter urnak e szellemet onnan kiűzni eddig nem sikerült. Pedig bizony jó volna erre törekedni, mert annyira semmi sem növeli az antiszemitizmus vakmerőségét, mint a feltevés, hogy maguk a kormány tagjai is rokonszenveznek a mozgalommal.

Amicus.

## Magyar parlamenti nyilatkozatok az antiszemitizmus ellen.

Az antiszemita párt kvalifikálhatatlan támadásai által, legujabb időben oda vitte a parlamenti tanácskozást, hogy ennek kizárólagos themája: a zsidó. Nem mulik el nap egy kis »zsidóvita« nélkül, és nincs szónok, aki pró vagy kontra nem nyilatkoznék a zsidókról. Nem lesz tehát érdektelen kiemelni mindazokat a beszédeket, melyeket a józan és hazafias pártok egyes tagjai a zsidók mellett, illetőleg az antiszemitizmus ellen tartottak. Öröndetes tény gyanánt konstatálhatjuk egyuttal, hogy

azok, kik a sötétség és vadság antiszemita apostolai ellen felszóltak, a magyar parlament kiválóbb alakjai, kik, ha korábban határozzák el magukat erre a valóban nemes és hazafias állásfoglalásra, akkor az antiszemitizmus ma már túlhaladott álláspont. Most azonban már nehezebb lesz megküzdeni az antiszemitaság tizenhétfejú sárkányával, és igen sok fog még — történni, míg a középkori haretér eme hiénait oduikba visszakergetik. . . .

A következőkben közöljük ama beszédek rövid kivonatát, melyek az antiszemitizmust különböző indokokból elítélik.

**Berzeviczy Albert** ekkép nyilatkozott:

Ez az első eset, midőn a mai válaszfelirati vitában egy oly párt manifesztációjával állunk szemközt, a mely az eddigi hagyományos egyetértéssel követett jogegyenlőségi elvet megtagadja. Megtagadta — tudom — az egyenlőség nevében, hanem az egyenlőség oly formulációja nevében, a melyet csak a kommunizmus szempontjából lehet elfogadni.

És éppen a helyzet e rendkívülisége szabja elem követendő eljárásomat. Én itt egy politikai álláspontot képviselek, mely az ország helyzetét, a törvényhozás feladatait politikai szempontból nézve, politikai elvek szerint ítélve, a létező bajok orvoslására, a fennforgó feladatok megoldására ilyen, vagy olyan politikai eszközöket tart szükségeseknek. Ez az álláspont az állam polgárait hitvallás szerint meg nem különböztetheti, ez az álláspont az ország létező bajainak okát egy vallás dogmaiban nem keresheti. S azok gyógyszereit sem fogadhatja el egy más, bár még oly magasztos vallás jelzete alatt.

Lehet azoknak a felirati javaslatoknak egyes részleteiben akármilyen, az a pont, a melyről kiindulnak, az a czim, a mely alatt megjelennek, mindkettőnek az a közös irányzata, a mely a nemzetet két vallás szerint két táborra osztja, az egyik tábor a másiknak halálos ellenségeül hirdeti, a kettő közötti gyűlöletet államelvvel emeli, az egyiknek csak a másik elnyomásával ígér boldogulást, oly áthidalhatlan irt állit az ellenjavaslatok álláspontja és az én álláspontom közé, a mely nem csak a megegyezés reményét zárja ki, de még a vitatkozást is lehetetlenné teszi.

**Irányi Dániel** kijelenti, hogy ő az antiszemitizmust káros kinövésnek tartja, és hogy ő azokat az elveket, melyeket Berzeviczy a szabadság és jogegyenlőségre nézve tekintet nélkül a fajra, vallásra és születésre hangoztatott, teljesen magáévá teszi.

**Pulszky Ferencz** öldöklő gúnnyal szemére veti az antiszemitáknak, hogy ők a haza jólétét aláássák és hogy már több családot tettek tönkre, mint más országos csapás.

**Zichy Antal** romlást és pusztulást lát az antiszemiták törekvéseiben, melynek rugója az irigység. Végül megjegyzi: Tanuljon a gentry attól a megvetett, attól az üldözött zsidótól, a ki mindig munkálkodik, a ki mindig józan, a ki nem veti meg sokszor nagy fáradságának csekély gyümölcsét is, a ki mindig takarékos, és végre, a ki kitartó és nem csügged el a sors csapásai alatt. Pregnáns színekkel lettek kiemelve e népfaj, e felekezet hibái; szükséges volt, hogy megemlékezzünk valóban mintául szolgálható jó tulajdonairól is.

**Busbach Péter** így aposztrófálja az antiszemitákat: Önök nem állanak erkölcsi alapon már csak azért sem, mert önök visszavonulnak akkor, mikor a veszély napja elkövetkezik, és hagyják a gyámoltalanokat elmerülni. Az önök felirata, az önök beszédei nem csak hogy az ország nyugalmát zavarják meg, de megingatják saját lábuk alatt is a földet, midőn terjesztenek eszméket, melyeknek határokat vonni önöknek nem állandó hatalmában. Önök nem képesek a korlátokat felállítani, hol álljanak azok meg. Ezért impolitikus is az önök eljárása.

Nem törődik vele a képviselő ur, én elhiszem, hogy a képviselő ur vállat von erre, csak hogy vigyázzon majd, ha már a zsidókat kiüldöztük, azt fogják mondani: most menjünk tovább azok ellen, a kiknek még van valamijük! Önök megingatják a belbátorságot az országban, a bizalmat a rendezett viszonyok iránt, az által, hogy a viszálykodás magvait hintik egy bizonyos vallásfelekezet ellen; aláássák az ország tekintélyét a külföldön, annyira

mennek, hogy egy Starcsevicsnek van annyi bátorsága Zágrábban az utcán azt kiáltani: »Ne verjétek be a zsidók ablakait, mint a magnarok teszik, hanem mutassátok meg, hogy mi horvátok miveltebbek vagyunk, mint a magyarok!«

Apponyi Albert gróf, aki nemrég a mérsékelt ellenzéki párt értekezletén élesen kikelt az antiszemita párt és annak erkölcsrontó tanai ellen, a felirati vita alkalmával újabban megjegyzé, hogy őt az antiszemita párt javaslatától áthidalhatatlan úr választja el annyira, hogy antiszemita »elvek«-re még csak reflectálni is fölöslegesnek tartja.

Török Zoltán az antiszemita Komlóssy beszédére így válaszol:

Én azon isteni tan hirdetőjét, a mely tanban annyi bűnbocsánat, az egyetértés szükségének hirdetése oly szépen van letéve, azt a papot én úgy szeretném látni, hogy az a hivatást tanítsa inkább arra, hogy szenvedjen, mint hogy izgassa azokat, és ha mint jó katolikus embertől, tőlem valamelyik híve tanácsot fogna kérni, hogy hallgasson-e a tisztelendő urra vagy nem, azt a tanácsot adnám neki, hogy ne hallgasson és megmondanám miért? Azért, mert azon tanácsok a hirdetőik részére biztosíthatnak ugyan egy helyet a képviselőházban, de a követőknek, ha nem bírnak elég értelemmel, rendszerint csak egy helyet a börtönben.

Fenyvessy Ferencz kijelenti, hogy azt a föliratot, melyet az antiszemita benyújtottak, nem a meggyőződés ereje és melege, hanem a föltűnési vágy és a feltűnési viszketegnek érzése hatja át, rosszalja, hogy a ház padjai csak akkor telnek meg, ha egy antiszemita képviselő beszél, s hogy a közvélemény, mely nem ismeri a közmivődés nagy embereinek nevét és hírét, az antiszemita legkisebb tagját is, mint híres embert csodálja.

Ha önöknek — ugymond — van hivatásuk tüzet gerjeszteni, van ennél szebb tűz, gerjeszszék a haza békéjét biztosító honszeretetet. Szólv ezután fejtegeti a kormány eljárását az antiszemizmussal szemben.

Azt tartja, hogy a miniszterelnök rendesen csak egy szép dikciót mond az antiszemita ellen, mint az orvos a gazdag beteget: úgy gyógyítja, hogy mennél tovább tartson a betegség és mennél tovább fizesse az orvost.

Meg van győződve róla, hogy a kormány a büntető-törvény alapján is meg tudná szüntetni az antiszemita baj tovább terjesztését; de ekkor társadalmunk egész alapját meg kellene változtatni.

Tisza Kálmán:

Egy képviselő ur a napokban örömét fejezte ki a felett, hogy ime ezelőtt pár évvel, mikor először beszéltek az antiszemizmusról, csak nevték azt, most azonban már haragusznak rá, zúgnak ellene. Méltóztatik tudni, t. képviselőház, mi ennek az oka? Az, hogy gyümölcséről ismerjük meg a fát. És milyen e gyümölcs: békés polgárok ablakainak beverése, vagyunk elrablása, testi bánalmazások. Olyan növénynyel szemben, mely eleinte csak nevetséges kinövés volt, de melynek azóta ilyen gyümölcse lett, — lehetetlen többé csak nevetni; ellenkezőleg kötelesség más eszközökhöz is nyulni. Különben, t. képviselőház, a mi az eredményt illeti, leszámítva nem mondok ezen tannak itt-ott félrevezettek tényeiben jelentkező gyümölcset, megmondok azt is, hogy mi a meggyőződésem az antiszemita párt működéséről. A múlt századokban sikerült némelyeknek homályos, sötét — nem akarok erősebb kifejezéssel élni — lapokat iktatni be a magyar törvénykezés évkönyvébe a boszorkányperek által. Az antiszemita uraknak sikerülni fog ép oly homályos elszomorító lapokat iktatni be a magyar képviselőház naplóiba. De valamint az megszűnt és pálczat tört felette minden józan gondolkozásu és keresztény szívvél bíró ember és nem lett eredménye, ép úgy fognak járni ők is működésükkel, csak hogy lelküket nem egy pár megégett boszorkány, hanem az általuk félrevezetteknek esetleg vére fogja nyomni.

És ezzel e téren az antiszemita urakkal végeztem. Tanaik gyümölcset figyelemmel fogom kísélni, de gondom lesz, a mennyire tőlem telik, arra is, hogy ezen tanok terjedését megakadályozzam.

Mert, uraim, egy nem lehet: az, hogy e biztos helyről, a hol senkit baj nem érhet a kidobott szóért, mások

szenvedjenek, míg az illetőket, kik sajtó és bár mimás uton terjesztik tanaikat, soha semmi viszonyok közt elérni nem lehet.

Szívem vérzik, valahányszor ártatlan, félrevezetett ember szenved, holott az igazság követeli, hogy ne az, de a félrevezető lakoljon.

Haviar Dániel emelkedett beszédben fejtegette, hogy az antiszemizmus ellenkezik a valódi demokraczia elveivel. Az antiszemita mozgalma a nemzet kulturális haladását és anyagi felvirágzását jelentékenyen megnehezíti.

Horváth Boldozsár az antiszemitákban látja a liberalizmus magasztos elveinek megtagadót. Az egész mozgalmat következőleg jellemzi:

»Társadalmunkban egy mozgalom indult meg ezen liberalizmus ellen, mely multunk legszebb dicsőségét és jövőnk legbiztosabb zálogát képezi. E mozgalom megtámadta az ujkor liberalizmusának alapgondolatát. Ezen alapgondolat nem egyéb, mint az egyén szabadsága, melyet csak annyiban lehet és szabad korlátozni, amennyiben azt okvetlen megköveteli azon cél, hogy a társadalmi és állami alakulás lehetséges és fenntartható legyen. Az alkotmányos szabadságnak különböző formái és biztosítékai, kasztrendszer és privilégiumok eltörlése, a lelkiismeret és a szó-szabadsága, a gyülekezés és az egyesülés joga, a szabadverseny, a jogegyenlőség, mind ezen alapgondolatra vihetők vissza, mind vagy korollariumait képezik annak, vagy pedig arra valók, hogy az abban foglalt elvek érvényre jussanak. Korunk liberalizmusának ezen alapgondolata az emberiség fejlődésében egy új korszakot, lehet mondani, új civilizációt teremtett.

A mióta az egyéni szabadság elve proklamálva van, a mióta a kasztok és a privilegiumok helyett az emberiség fejlődésének alapjául az egyéni szabadság lőn elfogadva, a mióta az egyének értéke önmagában az egyénben fekszik, a mióta az egyén függetlenül és szabadon érvényesítheti tehetségeit, a mióta a munka gyümölcse az egyént magát illeti, nézzék, uraim, hogy azóta milyen átalakuláson ment a világ keresztül.

Pillantsanak önök, uraim, vissza egész odáig, ahol a történelmi kor veszi kezdetét, és meg fognak győződni arról, hogy az emberiség összes történetében még nem volt oly korszak, mely az emberiség fejlődésében oly óriási haladást tárna elének, mint éppen a mi korszakunk; még nem volt korszak, mely az ő természet titkainak felkutatásában és felhasználásában annyi és oly nagy eredményeket mutathatna fel, mint éppen a mi korszakunk: a küzdő, a többször visszasoritott, de azért mégis előbbre és előbbre nyomuló liberalizmusnak százada, az a század, melyre az ujkor liberalizmusa nyomta rá bélyegét. S a kiben meg van a kellő elfogulatlanság, felismeri az ok és okozat közti összefüggést, az nem fogja elvitathatni, hogy az emberi szellem eme nagy és tömeges hódításában a legfőbb tényező az egyéni szabadság elve volt.

Szüntessék meg önök elélektani motivumot, a munka azon leghatalmasabb rugóját, a mely az egyén szabadságában és egyéni tulajdonban fekszik és a lázas tevékenység mai korszakát csakhamar a stagnáció korszaka váltaná fel, melyet ismét a visszaesés fogna követni. Ennek nyomába jöhet egy újabb civilizáció, a melyet azonban én nem akarok megérni, s a melyet nem írgylek azoktól, kik azt meg fogják érni.

Herman Ottó az antiszemita vádjaira és zsidóellenes citátumaira ezeket válaszolja:

Én kétségbe nem vonom sem azt, a mit Fichte, sem azt, a mit Kant mondott, nem akarom kétségbe vonni azt sem, a mi az antiszemita hebreiták által citáltatott és konstatalom, hogy azon citált dolgok valóssággal mondattak a kereszténység ellen, a mit a t. képviselő urak itt állítottak. Ezt mind koncedálom. De azt mondok, hogy mielőtt ezen citátumokból valaki valamit következtet és a következtetésből ítél, sőt több, eljárás követel, akkor, t. ház, a citátummal nem egyoldalulag kell eljárni, hanem citálni kell ott, ahol hasonló természetű citátumok lehetők.

És azt kérdem, t. ház, vajjon nem helyén való-e s nem Verulami Baco módszere követeli-e, hogy citáltassanak mindazon szeretetreméltóságok, melyeket a spanyol inquisitio a protestánsokra mondott. És citáltassanak például még azon szeretetreméltóságok, melyeket a lutheránus muckerek a katolikusok ellen és viszont a katholi-

kusok a muckerek ellen mondtak? és nem szükséges-e czítani a reczens irodalomból egy tiroli pap expectatioit a protestánsok ellen, midőn még eltagadja a sirt is előlük? De hát, t. ház, én az obscurantismust ezen eljárásban nem ott keresem, a hol keresik legtöbben, a kik nem szeretnek a baj gyökeréig hatolni, hogy t. i. reactio hirdettetik, hanem keresem abban, hogy egyoldalú az eljárás és főrugója a gyűlölet, és én az egyoldalú eljárásra és a gyűlöletre fektetett oly módot, mely kibontakozást keres a nemzet életében, de még az emberiség életében is, egyáltalában el nem fogadhatok.

Csanády Sándor is hevesen kikel az antiszemitizmus ellen, melyről azt mondja, hogy a nemzet testén ragadó rákfene, a mely még a közösügynél is rosszabb és veszedelmesebb.

Tisza Kálmán: Az antiszemiták elkezdve a római klasszikusokon, hivatkoznak irodalmi nagy tekintélyekre. Én, uraim, ezen nagy tudományos apparatussal szemben nem fogom hasonlival, nevek hosszú sorának elmondásával fárasztani a t. házat, hanem olvassák el azok a képviselő urak, hogy vajjon a római korban, midőn a kereszténység kezdődött, ugyan miként irtak a keresztényekről? miként gondolkoztak rólunk Rómának közbe-közbe legjobb császárai? S menjünk tovább. Később — ismét az ó- és középkorban — nem-e a legjelesebb férfiak küzdöttek egymás ellen a legkiméletlenebbül? Nem akarok arról beszélni, hogy katolikus írók hogyan irtak a protestánsokról. De nézzék meg, Skóciában egy nagy ember, igazi nagy ember, John Knox miket mondott nemcsak a katolikusokról, hanem még az evangélikusokról is. És nézzék meg, mi módon, minő fegyverekkel, minő szavakkal küzdöttek egymással még csak a lutheránusok és reformátusok is. És nézzék meg, hogy a felekezetek iránti türelméről régen híres magyar törvényhozásban is a lutherani comburantur-t irták a törvénybe. Nézzék meg mindazt és ha mindazt helyesnek találják, akkor igenis lehet joggal idézniök azokat, miket azon korból az izraeliták vagy zsidók ellen irtak. Én nem tehetem, hogy ezuttal el ne ismerjem azon helyes és tapintatos eljárást, melyet a háznak talán minden pártjában lévő izraelita hitű, vagy ha úgy tetszik zsidó, — mert nem szégyenlik ők ezt a nevet,

Wahrmann Mór: Bizony nem szégyeljük!

Tisza Kálmán miniszterelnök: Mondom el kell ismerni azon tapintatos eljárást, melyet ezen urak tanúsítottak, midőn még az ilyen provokációk által sem engedték magukat nyugalmukból kizavartatni, és így ezen ide nem tartozó vitának táplálékot nem nyújtottak.

## A zsidó irodák.

Budapest, 1884. okt. 22.

A következő sorokat vesszük:

Tekintetes szerkesztőség!

Most, miután ismét felhangzott a vád, hogy a zsidók titkos szövetkezetet tartanak fenn külföldön (Párisban), és hogy e szövetkezet »magyar fiókja« az izr. központi iroda, talán nem volna időszerűtlen, ha az »Egyenlőség«, mint a zsidó magyarok leghivatottabb nyilvános közege, egyszer végre felvilágosítaná azokat, kik eddig még nem tudják, hogy az izr. központi irodák tulajdonképen olyan intézmények, melyekkel szemben a zsidó magyarok már majdnem az elkeseredettségig ellenzéki állást foglalnak el.\*) Az a két iroda az oka annak, hogy a magyar zsidóság két táborra van osztva, az a két iroda az oka annak, hogy a körülbelül két milliónyi vagyon (iskolaalap), mely fölött a magyar zsidó felekezet rendelkezik, oly czélokra fordítatik, melyek gyakran homlokegyenest ellenkeznek az említett pénzalap rendeltetésével; az irodák az okai továbbá annak is, hogy még maig sem vagyunk egyháziilag emancipálva, hogy felekezetünknek autonómiája és egyházi szervezete nincs.

Schweiger Márton és Reich Ignác urak, kik ez irodák élén állanak, tehetetlen emberek, kik közül

\*) Az »Egyenlőség« már több ízben adott erélyes kifejezést annak a hangulatnak, mely a magyar zsidóságban az irodák ellen uralkodik, sőt kimutatta fennállásuk törvénytelenégét is. A szerk.

az egyik nem törődik a zsidó felekezet egyházi és kulturális érdekeivel, mert nem ért hozzá, a másiknak (Reich urnak) pedig az a hibája, hogy nagyon is törődik vele és miután fontosabb teendői nem akadnak, hát az orthodoxokat a neologokra uszítja. Hogy a vallás- és közoktatási miniszter miért nem akar már egyszer véget vetni ez irodáknak, azt nem tudom. És én a miniszter urtól e részben nem is várok akciót mindaddig, míg az ügy a törvényhozás elé nem kerül, oly formán, hogy Trefort ur kénytelen lesz megmagyarázni, hogy micsoda indokokból állandósította ő meg azt a törvénytelen alapot, melyen az irodák állanak? —r.

## Nyilatkozat Zimándy ellen.

A pesti izr. hitközség rabbisága (Brill S. L. rabbisági elnök, dr. Kayserling M. rabbi, dr. Kohn S. rabbi, Pollák L. rabbi), valamint az országos rabbiképző intézet theologiai tanári kara (Bloch Mózes elnök, dr. Bacher Vilmos tanár, dr. Kaufmann Dávid tanár, Deutsch Henrik tanár), nyilatkozatot tesznek közzé a Zimándy Ignác minapi deszédében foglaltak megczáfolása végett. A nyilatkozatban ezeket jelentik ki:

Zimándy képviselő urnak ez alkalommal kitárt rabbinikus tudományossága bebizonyíthatólag Rohling, Justus és elvtársainak műveiből van véve, melyeknek tartalmát már sokan és többnyire keresztény tudósok megczáfolták, és — Delitzsch Ferencz lipcsei tanár szavával élve — »szemtelen hazugság«-nak (treche Lüge) bélyegezték. Azonban a képviselő ur nemcsak ezen most említett forrásai után beszélt, hanem ezenfelül bátorsága volt a képviselőházban fölmutatni a Zohárt, mint azon könyvet, melyben »körülmenyesen le van írva, hogyan kell lesakterolni az alattomosan elfogott keresztény leányt.« Ilyesmiről az egész zsidó irodalomban sehol, de sehol egyetlen egy szó sem fordul elő. A körülbelül 350 évvel ezelőtt legelőször nyomtatott Zohárban Rohling csak nemrég fődözte föl ama mondatot, melyre a képviselő ur hivatkozik. A rituális vérvádat illetőleg pedig, melyet Rohling e helyből akar kiolvasni, azt jegyzé meg Delitzsch, a rabbinikus tudománynak jelenleg legelső keresztény tekintélye: »Ama Zohár-mondat mitsem tartalmaz mindebből. Becsületesre mondom, hogy minden úgy van behazudva. A düh Rohlingot őriültté teszi; beteg ő szellemileg és erkölcsileg egyaránt.« (L. Schachmatt den Blutlügen 1883. 38. l.) Delitzsch, az evangélikus theologus Rohling, ellenében és a saját fordításának helyessége meillet három katolikus tekintélyre hivatkozott: Bickell szerzetesre, ki az insbrucki egyetem tanára, Scholz tanárra Würzburgban és Knabenbauer József, jezsuita páterre Ditton-Hallban, Angliában. Mind a három Delitzsch fordítását helyesnek nyilvánította, a Rohlingét pedig elítélte. Mind a három azt bizonyítja, hogy a zsidó irodalomban legcsekélyebb nyomot sem találtak arról, ami a vérvádat csak távolról is igazolná (L. Delitzsch Neuste Traumgeschichte des antisemitischen Profeten 29. l. s. ff.) Zimándy képviselő ur bizonyára tudja, hogy sem az általa fölmutatott Zohárban, sem a általa »tanulmányozva olvasott« talmudban egyetlen lapot sem képes elolvasni, nemhogy megérteni. E meggyőződésre kell jutni a rabbinikus irodalom minden ismerőjének, ki Zimándy képviselő ur országgyűlési beszédjét és antiszemita iratait olvassa — és ez a mi tudományos meggyőződésünk is. — Készek vagyunk eme állításunkat bármely hivatott tudományos forum előtt bebizonyítani.

## Előfizetési felhívás.

Azon t. előfizetőknek, kiknek előfizetésük f. é. november elsején lejár, lapunk e heti számához postautalványokat mellékelünk azzal a kérelemmel, hogy az előfizetést mielőbb megújítani sziveskedjenek.

**A kiadóhivatal.**

## HIREK.

— Somogy megyéből írják nekünk: »Tekintetes szerkesztő ur! Szalay Imre országgyűlési képviselőnek e héten tartott beszédére vonatkozólag engedje meg, hogy az igazság érdekében tegyek néhány megjegyzést, és elvárom, hogy Szalay Imre ezekből okulva, jövőre nem fog olyan állításokat kockáztatni, melyeknek ellenkezőjét a nevezett képviselő ur választókerületében minden egyes ember tudhat. Nem áll ugyanis az, hogy őt olyan időben akarta az ügyészség fogságba küldeni, midőn családja egyik tagja élet-halál közt betegen feküdt, mert a képviselő ur abban az időben, midőn büntetése megkezdésére felhivatott, B. F. üred en legjavában mulatott, a miből legalább is azt lehet következtetni, hogy otthonléte nem volt oly égető szükség, mint a milyennek ő állítja. A mi azt a kérdésesét illeti, hogy neki a választás csak 800 forintjába került, hát bizony az sem felel meg a tényeknek. Vannak itt emberek, kik nagyon jól tudják, hogy ő egy szép napon 6000 forintot hoztt haza Budapestről, és ez összegből bőven jutott korteseinek, kik közt volt olyan is, ki egymaga 800 frtot költött. A fuvarpénzeket megkaritá ugyan némely községben, mert készpénz helyett azzal az ígérettel tartották a szegény népet, hogy Szalay ur »levelet« fog irni a királynak, melyben a zsidók pénzének elkobzását kéri, hogy a választók közt eloszthassa. Több mondanivalóm jelenleg nincs. r. l.

— A zsidók Oroszországban. Nemrég közöltük, hogy az oroszországi zsidók helyzete javulásnak indul, a mennyiben az ottai kormány egy törvényjavaslatot dolgoztat ki, melyben a zsidóknak a birtokvásárlás és bérlet, valamint egyéb polgári jogok, melyekből eddig kizárva voltak, biztosítottak. Pahlen gróf, ki e törvényjavaslatot készítő bizottságnak elnöke, tervezetét már a kormány elé is terjesztette, mely hajlandónak nyilatkozott az abban kijelölt jogokat az orosz zsidóknak megadni. A tervezet alapelve: a zsidóknak azon jogok gyakorlását megengedni, a melyek a többi idegen alattvalóknak megengedve vannak, s így természetesen a letelepedési jogot is gyakorolhatják.

— Egyszerű Válasz. A berlini »B. C.« írják. Egy Bécs város közelében állomásozó ezred parancsnoka az utolsó nagy hadgyakorlatok alkalmával egy Angernben lakó ismerős orvoshoz, dr. Neuwirthhez fordult

azzal e kérelemmel, hogy neki (az ezredesnek) a hadgyakorlatok tartamára szállást keressen, — de, — így írta az ezredes ur, — nagyon szeretné, ha a szállást nem zsidónál bérelné. Erre a megkeresésre dr. Neuwirth a következő levéllel válaszolt: »Igen tisztelt ezredes ur! Azon kellemetlenségtől, hogy esetleg zsidónál elszállásoltatnám, nem kell tartania, mert Angern városában mindössze csak két zsidó család lakik, melyek közül az egyik Albrecht főhercegnek, a másik Vilmos főhercegnek ad szállást. És ez a másik az én családom.

— Az orsz. rabbiképző intézet felső tanfolyambeli hallgatóinak »Homiletikai egyesület« ez idén következőképen megalakult: elnök: Rosenstein Mór, alelnök: Feldmann József, titkár: Kohn Ármin, bizottsági tagok: Steinherz Jakab, Fischer Gyula, Fischer Ede; póttag: Elzász Bernát.

„Az Anker“ élet- és járadék biztosító társaságnál 1884. augusztus hóban benyújtott összesen 729 bevallás 1,579.522 frt biztosítandó összeggel, és pedig: 444 bevallás 961.225 frttal halálesetre, és 285 bevallás 618.297 frttal életesetre. Kiállítva lón 405 kötvény 792.905 frttal halálesetre, és 271 kötvény 618.934 frttal életesetre; összesen tehát 676 kötvény 1,411.889 frttal. A havi bevétel volt 140.317 frt haláleseti díj- és 115.186 frt bevételekben, összesen: 255.503 frt. Halálesetekért kifizetett 50.614 Ez évben benyújtott 6193 bevallás 14,140,540 frttal, és kiállított 5759 kötvény: 12,948.950 frttal, ugyan ezen időben bevételt 2.607.837 frt; — halálesetekért pedig kifizetett: 528.625 frt. A társaság működése kezdetétől fogva halálesetekért kifizetett 12,801.183 frt és az 1871—84-ik túlélésitársulás (Associatio) eredménye 27,028.505 frt volt. Vezérügynökség: Budapest, Gizella-tér 6.

## Szerkesztői üzenetek.

V. M. urnak Budapest. Válasza találó. A miniszterelnök ur ép oly irányban válaszolt az illető urnak. A cikk némi változtatással kiadható.

H. R. urnak Budapest. A képviselőház elnökéről mondott véleményét teljesen osztjuk. Kifejezést is adtunk ennek lapunk e heti számában. A zsidó felekezeti képviselőkre vonatkozó megjegyzéseit más alkalommal felhasználjuk.

—st —sa urnak Budapest. Czikke jól van átgondolva és gondosan kidolgozva és csupán azért nem közölhető, mert azzal az emberrel röviden kell elbánni; elég kitüntetés rá nézve, ha egy pár sorra méltatjuk.

St. M. urnak Budapest. Azzal a szennylappal polemiába nem bocsátkozhatuuk.

## Hirdetések.

Butor	Első <b>Budapesti butorbazár</b>	Butor
Deák-utca 7. szám, I. emelet.		
<p>Ajánlom a t. közönségnek dűs felszerelési raktáramat, asztalos- és kárpitos-munkákból, menyasszonyi kelengyék, szalodák, fürdők és irodák berendezésére a legegyszerűbb kivitteltől a legfinomabbig. Az országos kiállításra szekrények, állványok, asztalok és díszítési munkáknak készítését elvállalom és kívánatra mindenféle mintájú rajzokkal szolgálok. Raktárom túltömöttsége miatt régebbi divatu butorok beszerzési árán alul adatnak el.</p>		
<b>Eladás nagyban és kicsinyben.</b>		
<p>Ajánlom még általánosan kedvelt szabadalmazott <b>gyermek-pólya-szekrényeimet fürdő berendezéssel.</b> Elvállalok továbbá mindennemű munkát magánlakásokban, ugymint szőnyegek kifeszítését, tükrök és képek elhelyezését. — Minta-könyvem — új rajzokkal — 1 frt betét mellett, esetleg butor-bevásárlásnál ingyen adatik.</p>		
<b>FRANKL B.</b>		
Butor	Deák-utca 7. sz. I. emelet. Alapított 1832-ben.	Butor

<b>Válasz</b>
<b>az antiszemitáknak!</b>
Az »Egyenlőség« mult heti számában a fenti czimmal megjelent
<b>rendkívüli hatást keltett cikket</b>
röpirat alakjában is kiadtuk. Kérjük vidéki elvbarátainkat e röpirat terjesztésére men- nél nagyobb buzgalommal közreműködni.
<b>A röpirat ára 20 kr.</b>
Megrendelhető e lap kiadóhivatalában és minden könyvkereskedésben.